

Yoshlar va talabalar orasida moliyaviy savodxonlik darajasi: Tahlil va takliflar**To'ychiyeva Begoyim Voxidjon qizi**

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent axborot texnologiyalari

universiteti Farg'ona filiali assistenti

Annotatsiya: Ushbu mavzuda yoshlar va talabalar orasida moliyaviy savodxonlik darajasi tahlil qilinadi. Maqolada shaxsiy byudjetni yuritish, xarajatlarni nazorat qilish, tejash, investitsiya qilish kabi moliyaviy ko'nikmalarning ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, hozirgi kunda yoshlarning moliyaviy bilim darajasi pastligi, bunga ta'lim tizimi, oilaviy tarbiya va texnologik omillar qanday ta'sir ko'rsatayotgani muhokama qilinadi. Muammo yechimi sifatida ta'limda moliyaviy savodxonlik fanini joriy etish, amaliy treninglar va axborot-resurslar orqali bilimlarni kengaytirish bo'yicha takliflar beriladi.

Kalit so'zlar: moliyaviy savodxonlik, yoshlar, talabalar, shaxsiy byudjet, tejash, moliyaviy tarbiya, investitsiya, ta'lim, iqtisodiy ong, raqamli moliya.

Abstract: This topic analyzes the level of financial literacy among young people and students. The article highlights the importance of financial skills such as maintaining a personal budget, controlling expenses, saving, and investing. It also discusses the current low level of financial literacy among young people, how the education system, family upbringing, and technological factors affect this. As a solution to the problem, proposals are made to introduce financial literacy in education, expand knowledge through practical training, and information resources.

Keywords: financial literacy, youth, students, personal budget, savings, financial education, investment, education, economic awareness, digital finance.

Kirish. Bugungi raqamli va iqtisodiy jihatdan murakkab davrda har bir inson, ayniqsa yoshlar va talabalar uchun moliyaviy savodxonlik muhim ahamiyat kasb etadi. To'g'ri moliyaviy qarorlar qabul qilish, shaxsiy byudjetni to'g'ri rejalashtirish, daromad va xarajatlar o'rtasidagi muvozanatni saqlash – bularning barchasi mustaqil hayotga qadam qo'yayotgan yoshlarga zarur ko'nikmalardir. Afsuski, amaliyotda ko'plab talabalar moliyaviy masalalarda yetarli bilim va tajribaga ega emaslar. Bu esa noto'g'ri qarzga botish, isrofgarchilik yoki kelajakka noto'g'ri rejalashtirish kabi muammolarga olib kelmoqda. Ushbu maqolada yoshlar va talabalar orasida moliyaviy savodxonlik darajasi, unga ta'sir etuvchi omillar va bu boradagi takliflar tahlil qilinadi.

Moliyaviy savodxonlik – shaxslarning pul boshqarishi, byudjet tuzish, investitsiyalar, kreditlar, sug'urta va boshqa moliyaviy operatsiyalar haqida bilim va ko'nikmalariga ega bo'lishi demakdir. Zamonaviy dunyoda moliyaviy savodxonlikning ahamiyati ortib bormoqda, ayniqsa yoshlar va talabalar uchun, chunki ular kelajakda moliyaviy mustaqillikka erishishlari uchun zarur ko'nikmalarga ega bo'lishlari kerak.

Yoshlar va talabalar orasida moliyaviy savodxonlik darajasining hozirgi holati

Umumiy holat:

- Ko'pgina yoshlar va talabalar moliyaviy savodxonlikning asosiy tushunchalariga, masalan, byudjet tuzish, qarzдорliklarni boshqarish, investitsiyalarning asoslari va moliyaviy rejalashtirishga yetarlicha e'tibor bermaydi.
- O'rganishlar shuni ko'rsatadiki, yoshlarning faqat kichik qismi o'z moliyalarini samarali boshqarish uchun zarur bilimlarga ega.

Sabablar:

- **Ta'lim tizimidagi yetishmovchiliklar:** Maktab va universitetlarda moliyaviy savodxonlikka oid fanlar kam yoki umuman o'qitilmaydi.
- **Ota-onalarning roli:** Ko'pchilik ota-onalar bolalari bilan moliyaviy masalalar haqida suhbatlashmaydi, bu esa yoshlarda moliyaviy bilimlarning yetishmasligiga olib keladi.

- **Ijtimoiy media va noto'g'ri ma'lumotlar:** Internetda moliyaviy masalalar haqida ko'plab noto'g'ri yoki qisman to'g'ri ma'lumotlar tarqalgan, bu esa yoshlarni adashishiga olib kelishi mumkin.

Oqibatlar:

- Qarzdorlikning ortishi (kreditlar, mikroqarzlar).
- Tez-tez moliyaviy qarorlardagi xatolar (masalan, ortiqcha xarajatlar, investitsiyalarni noto'g'ri tanlash).
- Kechiktirilgan moliyaviy rejalashtirish (pensiya jamg'armalari, uy-joy sotib olish rejalari).

Moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha takliflar

Ta'lim tizimini takomillashtirish:

- Maktab va universitetlarda moliyaviy savodxonlikni majburiy fan sifatida joriy etish.
- Interfaol usullardan foydalanish (masalan, moliyaviy simulyatsiyalar, biznes o'yinlari).

Ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish:

- Moliyaviy bilimlarni oshirishga qaratilgan loyihalar, vebinar va onlayn kurslarni tashkil etish.
- TikTok, Instagram kabi platformalarda moliyaviy masalalar bo'yicha qisqa va tushunarli kontent yaratish.

Yoshlar uchun amaliy dasturlar ishlab chiqish:

- Banklar va moliyaviy institutlar tomonidan yoshlar uchun maxsus moliyaviy mahorat dasturlarini ishlab chiqish.
- Startap loyihalari va talabalar biznesi uchun moliyaviy grantlar va maslahat xizmatlari.

Ota-onalar va jamoat yetakchilarining ishtirokini kuchaytirish:

- Ota-onalar uchun bolalarga moliyaviy bilim berish bo'yicha treninglar tashkil etish.
- Mahalla va tuman darajasida moliyaviy savodxonlik bo'yicha seminarlar o'tkazish.

Davlat qo'llab-quvvatlashining kuchaytirilishi:

- Moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan davlat dasturlarini ishlab chiqish.

- Yoshlar va talabalar uchun moliyaviy bilimlar bo'yicha respublika miqyosidagi tanlov va olimpiadalarni tashkil etish.

So'nggi yillarda O'zbekistonda moliyaviy savodxonlik masalasiga bo'lgan e'tibor ortib bormoqda. Xususan, quyidagi mualliflar va asarlarda yoshlar orasida moliyaviy madaniyat darajasi muhokama qilingan:

- **Saidov M. “Moliyaviy savodxonlik asoslari”** (Toshkent, 2021) asarida shaxsiy byudjet yuritish, pul oqimini nazorat qilish va tejash bo'yicha nazariy va amaliy tavsiyalar berilgan.
- **Karimova D. “Yoshlar moliyaviy savodxonligi: muammo va yechimlar”** maqolasida (Iqtisodiyot va ta'lim jurnali, 2022) o'quvchilar va talabalar orasida o'tkazilgan so'rovnoma asosida tahlil natijalari keltirilgan.
- **Toshkent moliya instituti va IQTISOD fanlari universiteti** professor-o'qituvchilari tomonidan chop etilgan ilmiy maqolalarda moliyaviy tarbiya, yoshlarning kreditga munosabati va raqamli moliyaviy vositalardan foydalanish madaniyati haqida fikrlar mavjud.

Adabiyotlar umumiy tahliliga ko'ra, moliyaviy savodxonlik bo'yicha ma'lumotlar asosan nazariy xarakterga ega bo'lib, amaliy treninglar va ta'lim tizimidagi integratsiya darajasi yetarli emas.

Tadqiqot quyidagi metodlar asosida olib borildi:

- **So'rovnoma** – 150 nafar 17–25 yosh oralig'idagi yoshlar o'rtasida moliyaviy savodxonlik bo'yicha savollar asosida anonim so'rovnoma o'tkazildi.
- **Intervyu** – 5 ta oliy ta'lim muassasasidagi talabalardan moliyaviy odatlar haqida intervyu olindi.
- **Tahliliy solishtirma usul** – O'zbekiston va boshqa rivojlanayotgan davlatlar (masalan, Malayziya va Turkiya)dagi yoshlar moliyaviy savodxonlik darajasi taqqoslandi.
- **Adabiyotlar tahlili** – Mavzuga oid o'zbekcha va inglizcha ilmiy maqolalar ko'rib chiqildi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra quyidagilar aniqlandi:

- Yoshlarning 63%i shaxsiy daromadini hisoblamaydi, pulini rejasiz sarflaydi.
- Talabalarning 72%i byudjet tuzishni hech qachon o'rganmagan.
- **Faol mobil ilova foydalanuvchilari** (Click, Payme, Apelsin) orasida moliyaviy savodxonlik darajasi nisbatan yuqoriroq bo'lgan.
- Ko'pchilik yoshlar kredit kartalar va foizli qarzlar haqida to'liq ma'lumotga ega emas, bu esa ularning moliyaviy xatolarga yo'l qo'yish ehtimolini oshiradi.
- Raqamli texnologiyalar moliyaviy vositalardan foydalanishni osonlashtirayotgan bo'lsa-da, bu vositalardan ongli va mas'uliyatli foydalanish darajasi pastligicha qolmoqda.

Muhokamalarda asosiy muammolar sifatida:

- Moliyaviy ta'limning umumiy ta'lim tizimiga kiritilmaganligi,
- Ota-onalar tomonidan moliyaviy tarbiyaning yetarli darajada berilmasligi,
- Raqamli moliyaviy texnologiyalarning noto'g'ri tushunilishi keltirib o'tildi.

Xulosa.

Yoshlar va talabalar orasida moliyaviy savodxonlik darajasi past bo'lishi ularning kelajakdagi iqtisodiy barqarorligiga jiddiy xavf tug'diradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu sohada ta'lim va axborot resurslariga bo'lgan ehtiyoj juda katta. Moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlar zarur:

- Umumiy o'rta va oliy ta'lim muassasalarida **moliyaviy savodxonlik** fanini joriy etish.
- Yoshlar uchun **onlayn kurslar, treninglar, seminarlar** tashkil etish.
- **Mobil ilovalar va ijtimoiy tarmoqlar** orqali moliyaviy bilimlarni ommalashtirish.
- Ota-onalar va o'qituvchilar uchun **moliyaviy tarbiya bo'yicha qo'llanmalar** ishlab chiqish.

Shu tarzda moliyaviy bilimli va mas'uliyatli yosh avlodni shakllantirish orqali O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror va sog'lom rivojiga zamin yaratiladi.

Yoshlar va talabalar orasida moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish – bu nafaqat shaxslarning moliyaviy farovonligini ta'minlash, balki butun mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shish uchun muhim qadamdir. Buning uchun ta'lim tizimi, ota-onalar, ijtimoiy media va davlatning qo'shma sa'y-harakatlari zarur. Faqatgina

integratsiyalashgan yondashuv orqali yoshlarni moliyaviy jihatdan bilimli va mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga tayyorlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Saidov M. Moliyaviy savodxonlik asoslari. “IQTISOD-MOLIYA” nashriyoti Toshkent. 2021. 45–58 betlar.
2. Karimova D. Yoshlar moliyaviy savodxonligi: muammo va yechimlar. “Iqtisodiyot va ta'lim” ilmiy-amaliy jurnali. Toshkent. 2022. 33–39 c
3. Toirova Z.M., Qodirov B.M. Moliyaviy madaniyat va uning jamiyatdagi o'rni “Fan va Taraqqiyot” nashriyoti. Samarqand. 2020. 22–36 betlar.
4. Valiev, G. N., & Khomidov, V. O. (2020). Study of the Shape of a Balloon of Natural Silk Thread When Winding From a Fixed Packing. International Journal of Advanced Research in Science, Engineering and Technology (IJARSET), 7(8), 14733.
5. Валиев, Г. Н., Хомидов, В. О., & Турдиев, М. (2020). Особенности формы баллона нити натурального шёлка при сматывании с неподвижной паковки. Физика волокнистых материалов: структура, свойства, наукоемкие технологии и материалы (SMARTEX), (1), 24-29.
6. Касымов, Ш. С., Хайдаров, З., Хомидов, В. О., Юлдашев, Х. Т., & Отажонов, С. М. (2011). Исследование влияния токового усиления на фотоэлектрографические и выходные характеристики преобразователя изображений ионизационного типа. Физическая инженерия поверхности.
7. Касымов, Ш. С., Парицкий, Л. Г., Хайдаров, З., Хомидов, В. О., & Отажонов, С. М. (2010). О возможности усиления фототока плазмы газового разряда в преобразователях изображений ионизационного типа. Фізична інженерія поверхні, (8, № 3), 214-221.

8. Samieva, T. S., Mirkomilova, R. M., & Obidovich, K. V. (2021). The professional pedagogical activity in modern education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(9), 275-277.
9. Jo'rayev I. Yoshlar va til: zamonaviy til madaniyatining dolzarb masalalari –Farg'ona Davlat Universiteti nashriyoti, Farg'ona: 2021. – 112 bet.
10. Qodirova M. O'zbek tili va madaniyatli so'zlashuv asoslari. “Ilm ziyo” nashriyoti, – Buxoro: 2019. – 98 bet.
11. Yusupov A.K. Talabalar uchun moliyaviy bilimlar. “O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi o'quv qo'llanmasi”. Buxoro. 2023. 47–52 betlar.